

Frit Norden

Frit Norden nr 2 - april 2015
43. ÅRGANG

Dette nummer af Frit Norden er et blandet nummer; det er dog præget af fejringen af befrielsen i 1945, og indeholder derfor bl.a. to artikler med udgangspunkt i besættelsestidens historie.

På svensk initiativ gjorde "De hvide busser" i krigens sidste måneder en stor indsats for at bringe fanger fra de tyske koncentrationslejre i sikkerhed i det neutrale Sverige.

Busserne kørte gennem det sønderbombede Nordtyskland og kom ind i Danmark via Padborg. Billedet er fra ankomsten til Padborg af en bus med danske jøder, midt i april 1945: en hjemkommen fange stillet op til fotografering med en Padborg-dreng, foran en af de hvide busser.

Læs mere i Jesper Morvilles artikel.

INDHOLD:

Vésteinn Valgarðsson: Er Island ansøgerland til EU?	s. 2	Om Nordisk Folkerigsdag på Vega (Norge), juli 2015	s. 22
Anders Kock: Frit Danmark	s. 8	Noter om Patentdomstolen.....	s. 23
Jesper Morville: Nordisk samfølelse under 2. verdenskrig	s. 14		

Er Island ansøgerland til EU?

af Vésteinn Valgarðsson

Foto: PN, Dagbladet Arbejderen

Vésteinn Valgarðsson er medstifter af partiet *Alþýðufylkingin*, (et nyt venstrefløjsparti, jvf. <http://is.wikipedia.org/wiki/Alþýðufylkingin>.)

Han er bosat i Reykjavik.

I Island har der altid været delte meninger om landets politiske forhold til andre lande. I det sidste par årtier er spørgsmålet om EU-medlemskab kommet stærkt ind i debatten: Landet indgik EØS-aftalen i 1993 og har ifølge den vedtagne love i hobelet sidenhen. Ligesom i andre lande er der modstand både på højre- og venstrefløjen, og de højrefløjs-regeringer, der regerede landet indtil i 2009, repræsenterede først og fremmest de lokale/nationale kapitalister, og så derfor ikke grund til at søge optagelse i selve unionen.

Så ramte finanskrisen landet i efteråret 2008. Regeringen reagerede bl.a. ved at vedtage en nød-lovgivning der sikrede islandske bankkunders konti, men placerede udenlandske krav til de bankerotte banker sekundært. Den oprettede også valuta-mure, som begrænsede kapitalens bevægelighed til at forhindre kapitalflugt ud af landet. Imens faldt kursen på den islandske króna ned til det halve. Befolkningen rasede, ikke mindst fordi i Island er boliggyld indeksreguleret, og almindelige husholds gæld „mutedes“ derfor meget hurtigt; mange så deres gæld stige med 50% eller mere, samtidigt med at boligprisen styrtedykkede. Så i løbet af få måneder forsvandt manges andel i deres egen ejendomme – over en tredjedel af de islandske familier skyldte omkring årsskiftet 2008/2009 mere end deres hus var værd – ejede, med andre ord, mindre end ingenting.

„Kasserolle-revolutionen“

Sindene kom i kog, der var hyppige massedemonstrationer der krævede regeringens fra-træden, og i januar 2009 lykke-

des det at vælte regeringen, og en ny regering tiltrådte. Den kaldte sig selv „den skandinaviske velfærds-regering”. Den bestod af socialdemokraterne (pro-EU) og de Venstre-grønne (VG), som er SF’s søsterparti og har EU-modstand i sit program. Rygraden i deres regeringsgrundlag var både at følge IMF’s program for Island, og at søge optagelse i EU. Efter at Altinget vedtog lovhjemmel dertil, søgte Island så EU-optagelse den 16. juli 2009. Et udvalg forhandlede intensivt med EU om assimileringens hastighed, indtil forhandlingerne gik i stå i 2011, lige da man var kommet frem til de mest omstridte kapitler om fiskeripolitik og landbrug.

Den tredje vej

Der findes to holdninger i forhold til EU som kan anses at være forståelige, nemlig at være for eller imod medlemskab. Men i Island findes der den tredje lejr, dem som kalder sig selv „tilhængere af forhandlinger” – de siger ofte at de vil „kigge i pakken” – se hvad der kommer ud af yderligere forhandlinger. Nogen

kunne sige, at det kan man allerede se, bare ved at se på de nuværende medlemslande, og at den eneste vej til med sikkerhed at se hvad der kommer ud af pakken, er først at være medlem i 20-30 år - så der er ikke en logisk grund til en tredje position, men vi har allerede grundlag til at være enten for eller imod.

Jeg var tilstede da dette misfoster af en holdning blev født. Det var på VG’s kongres i 2009. Det var, forståeligt nok, tænkt som en kompromis mellem de socialdemokratiske EU-fortalere og modstanden i VG: lad os enes om at søge om medlemskab, sagde man, og når aftalen er forhandlet, så laver vi en folkeafstemning. Ansøgning, det var socialdemokraternes ultimative krav, deres forudsætning for at indgå forlig. Jeg stemte alligevel imod, men forslaget blev vedtaget. Det var som jeg frygtede, den nye holdning blev ikke bare taktik, den blev faktisk til partiets nye holdning. VG har i dette spørgsmål et vagt program, åbent for fortolkning, udsat for fordrejelse og opportunisme. Så kompromiset blev simpelthen til det nye program.

Heimssýn

Vi har en folkebevægelse mod EU, Heimssýn. Den forsøger, med individuelt medlemskab, at forene EU-modstanden på tværs af partilinjer og har, ærligt sagt, haft en ret god succes i den retning. Man kan sige at den består stort set af tre forskellige hovedstrømninger. Den første er rederiernes interesser: en stor del af vores økonomi drejer sig om fiskeri, og rederierne ejer kvota, som de ikke vil dele med udenlandske rederier. Deres stærkeste politiske fæstning er det historisk dominerende højrefløjsparti Sjálfstæðisflokkurinn (Selvstændighedspartiet). Den anden hovedstrømning er landmændene. De er hårdføre modstandere, fordi de (og flere) forventer at EU-medlemskab ville, kort sagt, lægge vores landbrug i ruiner, på grund af import af landbrugsvarer til priser islandske landmænd ikke kan tilbyde. Den tredje bestanddel af modstanden er dem, som er imod at opgive landets suverænitæt, især mht. finans, valuta og social dumping, men også med den begrundelse at suverænitæt jo er forudsætningen for demokrati.

Det ligger i sagens natur, at en bevægelse bestående af disse tre meget forskellige strømninger har mange politiske ansigter og et mangfoldigt budskab. Det, som vi er forenede om, er jo bare at forblive udenfor EU. I den gamle højrefløjsregerings tid var der formænd for Heimssýn, som var tilknyttet venstrefløjen, især VG. I „den skandinaviske velfærds-regerings” tid var der så to formænd tilknyttet højrefløjen, som mange på ventrefløjen syntes var for højreorienterede og nationalpopulistiske. I denne periode langede regeringens fodsoldater ofte ud efter Heimssýn og påstod at den var nationalchauvinistisk.

Fra mit egen socialistiske synspunkt er jeg sådan set enig i, at EU-modstandens budskab i 2009-2013 tit havde en for nationalistisk klang. Men det er næppe de højreorienteredes skyld at deres stemmer er dem, der bliver hørt, når venstrefløjen vælger at tie stille.

Da VG indgik denne uhellige pagt med socialdemokraterne, brød venstrefløjens EU-modstand nemlig næsten sammen. En del kritiske venstreorienterede forlod

Hreyfing sjálfstæðissinna í Evrópumálum

Heimssýns logo.

"Heimssýn"; "Heimur" er det islandske ord for "verden" - ikke for "hjem". Også logoet antyder "verden"

partiet og stiftede en par nye partier. Det ene er siden blevet nedlagt. Mit parti, Alþýðufylkingin (Folkefronten), er det andet.

En process hængende i luften

Regeringen måtte fratræde efter at den led et sviende nederlag i 2013. VG fastholder stadigvæk sin holdning, og synes på papiret, at det ville være en dårlig idé at blive medlem af EU – men er alligevel i praksis „for forhandlinger“, og vil hellere have en folkeafstemning end bare at afbryde forhandlingerne. Og det er der strid om, fordi den nuværende højre-regering helst vil afbryde forhandlingerne; men oppositionen har hidtil formået at forhindre en formel afbrydelse: Først forsøgte regeringen at få vedtaget en beslutning på Altinget om at afbryde, men den blev trukket i langdrag og kunne ikke behandles. Derefter sendte udenrigsministeren i marts i år

et brev til EU og erklærede regeringens vilje om at afbryde processen. EU anså ikke brevet for at være ifølge protokollen, og har derfor ikke fjernet landet fra sin liste over lande i gang med ansøgningsprocess!

Imens har Heimssýn valgt en ny formand, Jón Bjarnason, VG's forhenværende landbrugs- og fiskeriminister i „den skandinaviske velfærds-regering“; han formåede at forsinke assimilering-processen i sin tid som minister. Dermed får Heimssýn et mere tværpolitisk præg – men forbliver naturligvis en paraply, en én-sags-organisation, der samler modstanden på tværs af partilinjer.

Naturligvis kan man forvente at hvis disse forhandlinger nogen sinde kommer til ende og afsluttes i en aftale, så vil tilhængerne synes aftalen er udmærket, uanset hvordan den ser ud. Fordi når man har væddet hele sin politiske kapital – ja, sit politiske hoved – på et forslag, så støtter man det jo til døden, ikke? Og hvis man har bøjet nakken, da man blev tvunget til at stemme for ansøgning – så bliver de samme kneb bare brugt igen når

den færdige aftale skal til afstemning, ikke? Af denne grund kan den islandske EU-modstand ikke sætte sin lid til, at VG vil stå fast på dette punkt.

Suverænitet og selvstændighed betyder noget

Jeg boede i Århus i EU hele året 2014. Jeg får gys når jeg tænker på den måde EU-medlemskabet påvirker demokratiet og økonomien i Danmark – på næsten alle niveauer. Ikke bare den direkte måde, med direktiver eller forordninger, der forårsager social dumping eller skikker landet til at tillade giftstoffer i legetøj eller børnesutter – men også den indirekte måde, som når den danske regering forsøger at være EU-duks i finansloven, på bekostning af lighed og velfærd.

Når et land tilslutter sig EU, begynder det at vokse fast: ikke bare styrkes virksomheder som tjener på import og eksport, men dem, der ikke gør, svækkes – og samtidig svækkes modstanden hos de borgerlige. Det er derfor man kan sige om

EU, som en islandsk jordemoder plejede at sige, når det var usædvanligt svært for de fødende mødre at føde, at den er nemmere at komme ind i end at komme ud af.

Selvstændighed er et interessant fænomen. Det er noget man måske ikke værdsætter medmindre man har kæmpet for det. I Island fejrer vi vores nationaldag, Republikdagen, den 17. juni med en kæmpe stor fest med parader over hele landet, hvor de fleste deltager på en eller anden måde. Sidste forår var jeg ved et tilfælde i Norge den 17. maj og oplevede en meget festlig og kraftfuld stemning i Kristianssand. Men Grundlovsdagen i Danmark – hvad er det for noget?

Den politiske selvstændighed er ikke bare noget pro forma-pjat. Reelt suverænitet er en nødvendig forudsætning for, f.eks., at kunne oprette de valutagrænser eller kunne vedtage den nødlovgivning om hvordan de bankrotte banker skulle behandles, som regeringen gjorde i 2008. Eller at kunne forskelsbehandle internationale hedgefonde til fordel for almindelige kunder, som i IceSave-krisen, da man kunne

prioritere Landsbanki's kunder til ulempe for andre krav. Det viste sig at være en livredder for vores samfund i finanskrisen.

Som sagt, man gyser når man ser hvordan kartellernes og de transnationale selskabers EU behandler mennesker. De vilkår, som fattige grækere oplever, er hvad EU tilbyder os alle – fordi det er jo forbudt at forskelsbehandle på grund af nationalitet, men på den anden side bliver det så til en pligt at forskelsbehandle de rige i forhold til de fattige. Det viser, hvad de synes mennesker er værd.

Her i Island kan man kritisere politikken ad Hekkenfeldt til – det er sandt for dyden ikke det, der mangler – men vi har i hvert fald stadigvæk muligheden for at ændre på tingene, uden at skulle opnå konsensus tværs over et helt kontinent først. Vi kan, fordi vi har stadigvæk vores suverænitet, stort set ubegrænset.

EU-modstand - indenfor og udenfor

Vi sidder på hver sin side af EU's grænser, på den ydre side

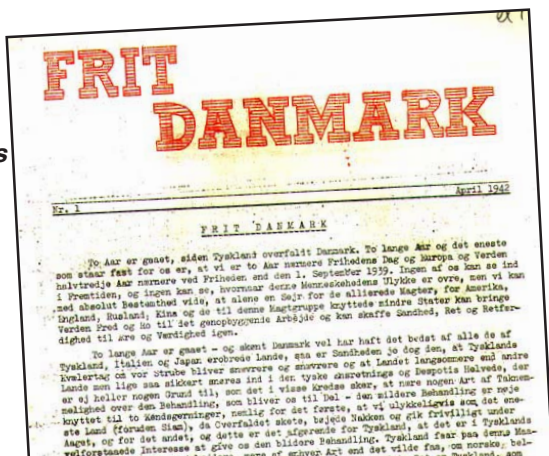
Island, Norge, Schweiz og nogle af Balkan landene – på den indre side periferi-stater som Irland, Portugal, Spanien, Grækenland, samt bevægelser i alle de øvrige lande. Nogle af os kæmper for at forblive selvstændige, andre kæmper for at opnå deres selvstændighed.

Vi bør udbygge vores samarbejde, dele vores erfaringer, hjælpe hinanden i kampen mod EU. Og være os selv igen.

I anledning af 70-året for afslutningen af 2. verdenskrig, og for befrielsen fra den tyske besættelse af bl.a. Danmark, og Norge, bringes et omtale af organisationen og tidsskriftet Frit Danmark (1942-82)

“FRIT DANMARK”

af Anders Kock

Ikke-angrebspagten

31.maj 1939 fandt en mærkelig begivenhed sted i det stortyske riges hovedstad Berlin: Tysklands udenrigsminister von Ribbentrop og Danmarks gesandt Zahle underskrev en absurd traktat om at deres respektive lande ikke agtede “at skride til krig eller nogen art af magtanvendelse mod hinanden”. Danmark skriver under på “ikke at skride til magtanvendelse” mod stormagten Tyskland! – en lige så absurd tanke som den, at Tysklands løfte om ikke magt-anvendelse skulle stå til troende. Tyskland havde få måneder forinden indlemmet Tjekkoslaviet, og, inden der var gået et år, havde tyskerne også invaderet bl.a. Danmark og Norge.

Men var traktaten ud fra sin ordlyd absurd, så var signalværdien klar nok. Europa var ved at ruste sig til krig, aksemagterne

(anført af Tyskland) mod de allierede (dengang anført af England); og med traktaten var signalet fra dansk side entydigt.

Kommunisten Aksel Larsen sagde under folketingsdebatten om ratifikationen:

“Jeg er modstander af en politik som den, man fører ved denne lejlighed, hvor man foretager en rygende unneutral handling ved at placere Danmark på den ene side, så ingen kan tage fejl.”

De øvrige nordiske lande var, samtidig med Danmark, også blevet tilbudt at være med i en sådan ikke-angrebspagt med Tyskland, men havde høfligt takket nej. Aksel Larsen sagde også under ratifikationsdebatten i Folketinget, at “en ikke-angrebspagt som den foreslåede ... var overflødig, og, af hensyn til Danmarks vilje til ikke at skille sig ud fra de øvrige nordiske lande i udenrigspolitisk henseende, heller ikke ønskelig”.

Anders Kock er medlem af Frit Nordens styrelse

Også den konservative Christmas Møller anbefalede, at Rigsdagen skulle *“svare på en linje med, hvad der der svarede fra de andre nordiske lande”*; men traktaten blev ratificeret, – kun de tre kommunistiske medlemmer stemte imod.

Det blev netop Aksel Larsen og Christmas Møller, der året efter, i fællesskab, blev igangsættere for den tværpolitiske samling af den gryende danske modstandsbevægelse.

Frit Danmark

Bladet blev det største og mest indflydelsesrige illegale blad under besættelsen. Bladet blev talerør for modstandsbevægelsens ledelse, Frihedsrådet, fra dets dannelse i 1943. Det blev udsendt over hele landet af lokale Frit Danmark-grupper, som samtidig udsendte deres egne lokalblade. Med udsendelsen af det illegale Frit

Danmark var modstandsbevægelsens brede samling for alvor begyndt.

Det første nummer udkom den 9. april 1942. *“En national folkefront skulle vise besættelsesmagten, at i modstandskampens rækker stod man sammen, fra det politiske højre til det yderste politiske venstre.”*

At skabe et illegalt månedsblad var ikke helt lige til – i sagens natur var det jo forbudt. Det var ikke let at få hverken medarbejdere, trykkesteder, eller et distributionsnet. Blandt de, der var inden om i arbejdet, var Aage Schoch (tidligere chefredaktør af den konservative avis Nationaltidende), kommunisten Mogens Fog (både Schoch og Fog blev arresteret af Gestapo i 1944), og professor Ole Chievitz, (tidligere chef for Dansk Røde Kors' Finlandsambulance under Vinterkrigen); han blev arresteret af tyskerne i december 1942. Hans arrestation vakte opsigt i den danske befolkning og bidrog til at styrke modstandsbevægelsen.

Hvad angår den illegale trykning og distribution af bladet, så

stillede kommunisterne deres fysik og deres erfaringer til Frit Danmarks disposition. De havde på det tidspunkt allerede erfaringer med illegalt arbejde og illegal bladvirksomhed, (Land og Folk). Partiet, og al kommunistisk virksomhed var blevet forbudt af den danske rigsdag, da Tyskland angreb Sovjetunionen i juni 1941. Flere hundrede danske kommunister blev i den forbindelse interneret. De fleste blev senere sendt til den berygtede Stutthof koncentrationslejr ved Danzig (Gdansk).

“En koalition af chauvinister og kommunister”

Christmas Møller var i maj 1942 illegalt taget til England, hvor han over London Radio opfordrede det danske folk til at bære sin del af byrderne ved bekæmpelsen af nazismen. Den vej, han anviste, var sabotagens! Frit Danmark bragte i sit næste nummer en artikel med overskriften *“Ja, Christmas! Vort folk er parat !”* Kort efter lod Alsing Andersen, formanden for Socialdemokratiet, et advarende brev sende ud til partiets og fagforeningernes medlemmer, hvori det

fremgik, at samarbejdet med tyskerne beklageligvis var blevet *“undermineret af Christmas Møllers agitation i radioen i forbindelse med den koalition af chauvinister og kommunister, der ansvarsløst og skjult har forsøgt at mistænkeliggøre samarbejdets mål og midler.”*

Også i vor egen tid kender vi alt for godt til at de forenede EU partier betegner f.eks. Folkebevægelsen mod EU som en “koalition af chauvinister og kommunister”.

Kate Fleron

Kate Fleron havde været journalist på Nationaltidende, men var blevet fyret kort efter at Schoch, efter tysk krav, var blevet det i 1942.

Hun blev optaget Frit Danmarks redaktion som repræsentant for de konservative synspunkter, efter at Chievitz var blevet arresteret. Hun blev taget af Gestapo i september 1944 og efter Vestre Fængsel kom hun til Frøslev-Lejren, hvor hun sad indtil april 1945.

I mange år efter krigen førtes Frit Danmark videre som legalt blad

*Bent Brier
Medstifter af Foreningen
Frit Norden og
foreningens formand i
perioden 1975-2002*

Kate Fleron

under hendes redaktion. Her holdt Kate Fleron fast i den antinazistiske alliance og sejlede op imod den voldsomme antikommunisme, som efter de to første fredsår delte modstandsbevægelsen. Hun fastholdt det samarbejde, hun havde haft med kommunister og bevægede sig med årene stadig mod venstre.

Efterkrigstidens "Frit Danmark" var i sin grundholdning kritisk over for den indenrigspolitiske udvikling og i stærk opposition over for Danmarks udenrigspolitiske alliancer, NATO og EF – og hvad dette har medført af udanske holdninger og tænkning.

Bent Brier

Daværende stud. jur. Bent Brier indgik i foråret 1945 i Friheds-

rådets bladudvalg, der fra marts 1944 koordinerede alle illegale blades virksomhed (Frit Danmark, Ringen, Information, Land og Folk, Kirkens Front, De frie Danske,...). I enqueten i Frit Danmarks jubilæumsbog 1982 skriver han

"Under besættelsen var drømmen om frihed et Danmark uden den rå undertrykkelse og uden fejhedens og tvetydighedens mere eller mindre samarbejdsvillige lakajer.

Det var også drømmen om et folk, som klogt af skade ville værne den spinkle mulighed for selvstyre, som er et lille land beskåret.

Befrielsen kom, og drømmen brast. Den nøgne magt blev afløst af andre kræfter, klogere, smidigere og derfor i et vist mål farligere."

Bent Brier var ikke nogen drømmer, men tog arbejdet mod disse "andre kræfter" op, som havde konkretiseret sig ikke mindst i form af af EF/EU og den deraf følgende nedbrydning af de nationale demokratier. Han var, især efter 1992, en ledende skikkelse i Folkebevægelsen mod EU, og i Foreningen Frit Norden.

Kai Lemberg skrev i samme (1982) nummer af Frit Danmark om dets arbejde i efterkrigstiden: *"Gennem årene har Frit Danmarks kamp på visse fronter*

udkrystalliseret sig og vokset sig stærk, bl.a. gennem Folkebevægelsen mod EF, imod den udhuling af Danmarks suverænitet, som EF hele tiden siden 72 har stræbt efter, og som "det europæiske udenrigspolitiske samarbejde" er et aktuelt farligt udtryk for, Folkebevægelsen omfatter et område, hvor kampen for et frit Danmark føres videre."

Folkebevægelsen overtog og videreførte også den visdom og erfaring, som modstandbevægelsen, ikke mindst Frit Danmark, havde opnået, nemlig det tværpolitiske samarbejdes vanskelige kunst.

Norden

Christmas Møller og Aksel Larsen havde i 1939 i Folketinget påpeget de negative konsekvenser for det nordiske samarbejde af den absurde dansk-tyske "ikke-angrebspagt". Med pagten valgte Danmark side, i stedet for at holde fast i den fælles nordiske tradition for neutralitet. Det blev også bemærket i de øvrige nordiske lande. Således skrev Torgny Segerstedt på lederplads i det ansete Göteborg Handels- og Sjöfartstidning: *"Således har Danmark skilt sig fra det øvrige Norden. Det slog ind på den vej, der førte til skilsmisse i samme øjeblik, det besluttede at handle efter maksimen, at alt forsvar er*

formålsløst. Det er nu kommet til Rubicon og er gået over flo- den. Talen om de nordiske lande som en slags politisk enhed har måske aldrig haft noget på sig. Nu er tågedannelsen op- hørt. Det er åbenbart for alle, at Danmark går andre veje end det øvrige Norden."
(citeret efter Frit Danmarks Hvidbog I, 1945).

og han skrev, at *"hvis Hitlers politiske og økonomiske system ikke falder ret snart,... så lægges Nordens grænse fast ved Øresund."*

Ved gode kræfters indsats, også under vore himmelstrøg, faldt Hitlers system, og med den bortfaldt også "Nordens grænse" ned gennem Øresund.

Muligheden var åbnet for at et frit Danmark kunne *"søge sine løsninger af folkelige, politiske og økonomiske problemer på nationalt grundlag og i et frit internationalt samarbejde. I et samarbejde med den kulturkreds vi gennem hele vor eksistens har været en integreret del af: Den nordiske"*

som Bent Brier også skrev i sit enquete-bidrag til Frit Danmark i 1982.

Men var der et stærkt folkeligt ønske om et sådant samarbejde, så var der også andre kræfter – den internationale kapitalisme, imperialismen, – som havde andre planer, med redskaber som

EF/EU og NATO i sine hænder. "Befrielsen kom, og drømmen brast", som Briert skrev.

Foreningen Frit Norden blev stiftet i 1971, da Danmark endnu en gang var ved at slå ind på en vej bort fra det nordiske fællesskab, med ansøgningen om EF-medlemsskabet. Ved det danske EF-medlemsskab i 1973 blev der endnu en gang trukket en grænse ned gennem Øresund. Den er siden da falmet bort, efterhånden som de øvrige nordiske lande, trods folkelig modstand, er blevet trukket ind i EF/EU/EØS, eller har engageret sig i krigs-eventyr i fjerne lande.

Vi styrker hinanden ved hver delsejr mod disse kræfter: Norges gentagne nej til EU-medlemsskab, Sveriges fortsatte ikke-medlemsskab af

NATO, Grønlands udmeldelse af EU, Danmarks og Sveriges nej til Euroen, Islands nylige annullering af sin EU-ansøgning. Mange af disse delsejre er vundet, trods politiker-flertallene i de respektive lande. Som da folkestrejker og sabotage tvang de danske samarbejds-politikere til at smide håndklædet i ringen i august 1943.

Kilder:

- Frit Danmarks Hvidbog I-II, 1945-46 (Thaning og Appels Forlag).
- "Frit Danmark", en Antologi fra Tidsskriftets 25 årgange, redigeret af Kate Fleron, Gyldendals Uglebøger 1967
- "Frit Danmark 40 år", redigeret af Kate Fleron, Vindrose 1982
- Børge Houmann, "Kommunist under besættelsen", Vindrose paperback 1990
- <http://www.illegalpresse.dk/articles/show/id/52>

Norske tilstande, hvide busser

Nordisk samfølelse under 2. verdenskrig

af Jesper Morville

'Norske tilstande'

En af Frit Nordens og Folkebevægelsen mod EUs grundlæggere og drivkræfter i en menneskealder, Knud P. Pedersen, mindedes engang, hvordan han som ung dreng om morgenen den 9. april 1940 blev glad, da han hørte militærflyenes brummen. Han var overbevist om, at det måtte være danske fly på vej for at hjælpe vores norske søstre og brødre. Stor blev skuffelsen og den dårlige samvittighed hos ham – og mange andre – da det viste sig, at Danmark havde kapituleret næsten med det samme, og at flyene var tyske; og så meget større var beundringen for nordmændene, der tappert fortsatte deres modstand imod besættelsesmagten i ugevis.

“Norske tilstande” blev hurtigt et vigtigt begreb i Danmark; for nogle et udtryk for respekt for den pris, nordmændene betalte for deres modstand, og et ønske om at følge deres eksempel; for de danske samarbejds politikere et skræmmebillede, de håbede ville afholde befolkningen fra at gøre åben modstand mod den tyske værne magt.

Dette hæfte med børnetegninger udkom i Danmark i oktober 1943, med denne tekst på omslagets inderside:

*“Denne Bog og dens Indhold bedes venligst ikke omtalt i Dagspressen!”
Hele hæftet ligger på FritNorden.dk*

Norgeshjælpen

Norge blev for mange danskere den store inspiration og det lysende eksempel. At vilkårene i Norge fra besættelsens start var ekstremt hårde, og at “Hitlers kanarieflugt” Danmark var privilegeret, fik da også hurtigt nogle i Danmark, først og fremmest en gruppe norsk-fødte kvinder, til at gå i aktion på det rent praktiske plan. Under ledelse af bl.a. Borghild Hammerich (1901-1978), gift med admiral Carl Hammerich

Jesper er arkivar og historiker og er aktiv i Frit Norden og i Folkebevægelsen mod EU. Han er med i Folkebevægelsens forretningsudvalg og er formand for Frit Norden Dk.”

(1888-1945), dannedes i 1940 Norsk Damekomité, der indsamlede midler og mad til norske skolebørn. I 1942 blev dette initiativ til Hjælpefonden af 1942, med Carl Hammerich som en af drivkræfterne. Fra oprindeligt at sende mad til godt 6.000 skolebørn i Oslo, kunne man i løbet af 1942 bespise over 30.000 skolebørn. De sendte kostelige tegninger tilbage til deres danske støtter som tak.

Udover hjælpen til de norske skolebørn organiserede Hjælpefonden også mad til norske fanger i tyske koncentrationslejre. Hjælpefonden havde officiel tilladelse til sit virke; men fik naturligvis gennem hjælpearbejdet kontakt også til illegale kredse i Norge; det kom til at koste Carl Hammerich livet, da han arresteredes i 1944 og omkom under englændernes bombardement i marts 1945 af Gestapos hovedkvarter i København, Shellhuset, hvor han sad som fange.

Hvide busser på vej op gennem Holsten

Samtidig med de mange katastrofer, som det ellers succesfulde angreb på Shellhuset medførte, igangsattes på svensk initiativ en fantastisk redningsaktion for danske og norske koncentrationslejringer.

De hvide busser

Det neutrale Sveriges hjælp til broderfolkene bestod ikke mindst i at tage imod flygtninge. I efteråret 1943, da folkelige protester i Danmark bragte den officielle samarbejdspolitik til ophør, tog Sverige som bekendt imod mange jødiske flygtninge fra Danmark, og et stigende antal danske modstandsfolk.

Den svenske grev Folke Bernadotte (1895-1948) havde allerede

Folke Bernadotte

Svensk diplomat
1895-1948.

Efter direkte forhandlinger med den tyske indenrigsminister Himmler ledede han i foråret 1945 ekspeditionen med "de hvide busser" til tyske

koncentrations-lejre og fik ført op mod 30.000 danske, norske og andre fanger til Sverige.

Han blev senere FN's hovedmægler i Palæstina i 1948., hvor han blev myrdet den 17. september 1948 af den zionistiske terroristorganisation Lehi (Sternligaen).

i 1943 forhandlet en aftale om udveksling af krigsfanger mellem Tyskland og de allierede på plads. I 1944 gik han, der var tilknyttet svensk røde Kors, i direkte forhandling med den tyske indenrigsminister Himmler om at overføre norske og danske koncentrationslejrfanger til Sverige. Fra marts 1945 igangsattes denne, den berømteste af alle krigsafslutningens redningsaktioner.

De hvide Røde Kors-busser, der bragte fangerne via Frøslevlejren

i Sønderjylland til Sverige, blev et symbol på den kommende fred og frihed – og på nordisk sammenhold.

Lad os lytte til nogle minder fra de, der oplevede denne aktion, dels som fanger, dels som organisatorer.

Kommandør Kai Hammerich (1894-1963), en fætter til admiral Carl Hammerich, blev fra 1945 direktør og senere præsident for dansk Røde Kors. Han delte fuldt Carl og Borghild Hammerichs nordiske engagement, og fik et nært samarbejde med Folke Bernadotte, der samtidigt blev formand for svensk Røde Kors. I sin erindringsbog "Af mit livs drama" beskriver Kai Hammerich (far til Else Hammerich, som i en årrække repræsenterede Folkebevægelsen mod EF i EF-parlamentet) sin andel i hjemtransporten af norske fanger, ikke mindst modtagelsen, de alle fik i Oslo og den oplevelse, det var, sammen med Borghild Hammerich at opleve bl.a. 17. maj i Oslo, 9 dage efter befrielsen! Og han skildrer i varme toner Bernadotte:

"Hvor blev det en rigdom at møde Folke Bernadotte og med ham få et par års humanitært

Foto: Grænseforeningen

Frøslevlejren

Fangelejr, som anlagdes ved Padborg i 1944, efter forhandlinger mellem danske og tyske myndigheder. Lejren administreredes af det danske fængselsvæsen, men bevogtningen var tysk. Mange af de danske og norske koncentrationslejrjfangere, der fra marts 1945 førtes fra Tyskland til Sverige i de hvide Røde Kors busser, opholdt sig undervejs i Frøslevlejren for at komme sig rent helbredsmæssigt.

*samarbejde og personligt venskab.
Før og efter befrielsen var jo
Folkes navn på alles læber. ...
Det lykkedes ham næsten
mirakuløst at vinde Heinrich
Himmler for sine idéer, og da
de svenske Røde Kors-vogne
rullede tilbage over Danmarks
sydgrænse med de udmattede
krigsfanger, kendte takken og*

*jublens ingen ende. Folke kom,
så og sejrede. Tusinder står i
taknemmelighedsgæld til ham.*

...

*Da vi senere begge blev
præsidenter for vore respektive
landes Røde kors-selskaber,
udvikledes både samarbejde og
venskab yderligere. ... Når vi
mødtes inden for de skandina-
viske Røde Kors til vore fælles
møder, havde vi ofte foretræde
og referat til såvel vore stats-
overhoveder som til vore rege-
ringer. Et lykkeligt samarbejde
med noget næsten forbilledligt i
det senere så værdifulde og
voksende nordiske samarbejde.
En helt ny tid åbnede sig efter
besættelsens adskillelse."*

I Frøslevlejren: Wichmann Ryefelt og Nordens frihed

I Frøslev-lejren, hvor de hvide busser og en del af de medbragte fanger som nævnt gjorde ophold, sad i foråret 1945 bl.a. lærer P.M. Wichmann Ryefelt (1893-1967) som fange. Ryefelt var stærkt nordisk engageret. Umiddelbart efter at Danmark var blevet besat, blev han tilknyttet Dansk Nordisk Ungdomsforbund, og stiftede Nordisk Institut, en

legal oplysningscentral med nordiske aviser, tidsskrifter m.m., som dog også hurtigt blev involveret i illegalt arbejde.

Ryefelt stiftede et illegalt forlag, "Nordens Friheds Forlag", der indgik et nært samarbejde med "Frit Nordisk Forlag". De to forlag udsendte bl.a. i fællesskab Kaj Munks sidste digte. Samtidig arbejdede han i det legale Nordisk Institut med at udsende officielle bøger i samarbejde med Folkung forlaget; bl.a. udkom i 1942 bogen "Svenske udtalelser om Nordens Forenede Stater", med indlæg af Karl Petander, W. Kleen og Anders Ørne.

Det siger noget om den betydning, det nordiske engagement havde for mange i modstandsbevægelsen, og om hvordan drømmen om et tættere nordisk samarbejde, når krigen engang fik ende, var en stadig inspirationskilde.

I 1944 arresteredes Ryefelt, og mod krigens slutning var han som nævnt fange i Frøslevlejren. I sine erindringer skiver han, at lejren i foråret 1945 fik besøg af "en hvid Røde Kors personbil ... Efter nogen tids forløb kom den tyske kommandant sammen

med en høj herre i svensk uniform og Røde Kors-mærke igennem pigtrådslågen ved vagttårnet. ...

Et øjeblik efter trådte de ind i barakken, og vi arbejdsslaver hilste i stram giv agt – ikke den tyske kommandant - men Folke Bernadotte, thi ham var det.

Han havde udtrykt ønske om at få lov til at se Infirmeriet for med egne øjne at se under hvilke hygiejniske forhold, vore syge levede.

Fulgt af den tyske lejrkommandant gik Folke Bernadotte nu fra sygestue til sygestue, og uden at tage hensyn til smittefaren underholdt han sig med de syge. Ved sin rolige, naturlige og elskværdige måde at tale til de syge på, fik han deres øjne til at stråle, og man kunne se, hvorledes blot hans nærværelse tændte et håb i deres hjerter. ...

Imidlertid var rygtet om (hans) besøg på Infirmeriet gået som en løbeild gennem hele lejren. Uden hensyn til de tyske vagter havde fangerne i hele lejren kastet skovle og hakker, og var strømmet sammen på alarmpladsen foran Infirmeriet. En kompakt masse på ca.

hånden til huen. Således stod han så længe melodians toner lød, - en dyb bevægelse tegnede sig i hans ansigt. ...

Efter Folke Bernadottes besøg begyndte der at komme fart i hjemtransporterne. Den 3. april kom 400 betjente hjem, den 16. april flere hundrede danske og norske fanger. Den 21. april begyndte de første transporter til Sverige.”

Fra kz-lejr med de hvide busser: Åge Almskaug

Mens Knud P. Pedersen den 9. april 1940 blev fortvivlet over, at de fly, han hørte, ikke var danske militærfly på vej til at kæmpe sammen med nordmændene, gik 19-årige Åge Almskaug (1921-2011) og hans kammerater i Oslo-området og overvejede, hvad de kunne gøre for at bekæmpe besættelsesmagten. Åge Almskaug skulle siden blive en ildsjæl i såvel norsk Nei til EU som i Fritt Norden Norge. Han gik ind i det illegale arbejde, men i 1943 arresteredes han og sendtes til koncentrationslejren Sachsenhausen. I sine gribende erindringer *“Fra mitt liv i Sachsenhausen under andre ver-*

I sensommeren 2008 afholdt Frit Norden Dk sit årsmøde på Jaruplund Højskole, syd for den dansk-tyske grænse. På programmet var besøg i hele grænseområdet, bl.a. i Frøslev-lejren. Åge Almskaug genså her for første gang det sted, hvor han havde opholdt sig, da de hvide busser transporterede ham fra Sachsenhausen. Han fortalte værdigt og gribende deltagerne om sit kz-lejrophold og viser her et af værelserne frem for Hanne Kock.

6.000 mand var i et nu forsamlet foran barakken. ...

I det øjeblik Bernadotte og den tyske lejrkommandant trådte ud af barakken, standsede Bernadotte et øjeblik. Man så tydeligt, at han var forbavset over denne tavse hyldest. ...

I samme nu han standsede, begyndte nogle af fangerne at fløjte den svenske nationalmelodi: “Du gamla, Du fria”, og i et nu tonede melodien fra 6.000 munde. I det samme øjeblik, de første toner af melodien lød, rettede Bernadotte sig op og stod i stram retsstilling med

denskrig” skildrer Åge Almskaug de rædsler, han her gjennomlevede. I februar 1945 begynte der at svirre rygter, og “den 16. marts skete det utrolige: De første av 300 norske fanger marsjerte ut av leirporten, helt til de var ute av syne.”

Selv kom Åge Almskaug med den sidste transport fra Sachsenhausen, den 28. marts. “Så gikk vi gjennom portalen, forgården og ut til de hvite bus-sene med Røde kors merker og svenske flagg. Seremonien ved overrækkelsen foregikk i mili-tære former, mellom SS-offisererne og svenske Røde Kors-offiserer. Med venlige ord ble vi ønsket om bord. Det vakre svenske språk lød som musikk i våre ører.”

Turen gikk i første omgang, gen-nem det sønderbombede Nord-tyskland til opsamlingsleiren Neuengamme.

“Den 30. mars fikk Folke Berna-dotte med følge for første gang besøke Neuengamme. At han som representant for Røde Kors hadde fått adgang var en sensasjon. Han så vel neppe det aller verste, men nok til at

uttale: “Her kan dom inte vara”, og Grevens videre forhandlinger med Himmler førte fram. Fra 9. til 18. april ble over 1200 syke danske og norske fanger sendt via en karantenestasjon i Pad-borg til Sverige. ... Fredag den 20. april, mens Hitler satt somn en fange og feiret geburtsdag i sin bunker i Berlin, rullet vi over grænsen til Danmark. Der vi stoppet var det samlet mange mennesker som vinket og ropte velkommen hjem.”

Efter nogle dage i Frøslevlejren gikk turen videre mod København og Sverige, “og vi nådde København mens folk hastet til sitt arbeid. Syklende, gående og folk i spor-vognene vinket og jublet mot oss der vi i sakte fart ålet oss gjennom trafikken. I et stort kryss måtte bussen jeg satt i stoppe for rødt. Sittende i første rad var som å ha orkesterplass. Skuespillet startet som det ofte gjør i et lystspill med at en dør farer opp. Fra hjørnet rett overfor oss stormet en mann i hvit baker-lue og frakk oss i møte uten hensyn til trafikken. På de utstrakte armer bar han triumfe-rende en stor “lagkage med flødeskum”, og ønsket oss velbekomme. Bløtkaken måtte spises med fingrene, som vi med velbehag slikket rene. Lad dette bilde stå som et eksempel på den popularitet vi nordmenn nøt i Danmark, også lenge etter krigen.” Og videre kørte den

**Ny dokumentarfilm af Magnus Gertten:
Every Face Has a Name
en film om flygtninge i Europa
- dengang og nu**

Røde Kors' Hvide Busser transporterede i de sidste uger af Anden Verdenskrig over 15.000 krigsfanger fra de tyske koncentrationslejre til Danmark og Sverige.

Den 28. april var det præcis 70 år siden at en kameramand filmede hundredevis af disse fangers ankomst til Malmö. I filmen fortæller 10 af de overlevende fanger om dét, igen at kunne leve frit, og om deres taknemmelighed over at blive hjulpet. Parallelt med overlevernes fortællinger inkluderer filmen et link til flygtningestrømme i dag.

Trailer fra **Every Face Has a Name**:

<https://vimeo.com/119082619>

Læs mere om projektet med at navngive de mange overlever fra De Hvide Busser på:
<http://everyfacehasaname.com/>

hvide bus, hvis passagerer kom i kærlig pleje i Sverige.

Afrunding

Denne artikel rummer jo kun uendeligt få glimt fra den periode, vi i disse uger markerer på grund af 75-året for besættelsen i april 1940 og 70-året for befrielsen i maj 1945.

Og ingen statistik kan fortælle, hvilke erindringer fra en given periode, der er de mest repræsentative. Men et står fast: mange af de, der fra starten var beredte til at kæmpe imod den tyske besættelsesmagt var engagerede nordister; og det samarbejde, der mod hårde odds og på en sort baggrund

udviklede sig mellem de skandinaviske lande under krigen dannede baggrund for det nære samarbejde, der i årene efter gav sig udslag bl.a. i dannelsen af Nordisk Råd, den nordiske pasfrihed og det fælles arbejdsmarked.

Kampen for et styrket nordisk samarbejde i dag er, selvsagt, fundamentalt anderledes end den var i årene under Danmarks og Norges besættelse. Men som nordister er det naturligt, at vi i Frit Norden benytter dette "jubilæumsår" til at se tilbage og prøve at forstå det håb og lys, de nordiske følelser skabte i de mørke år. Og at flere, der deltog i kampene den gang også siden har lagt kræfter i Frit Nordens arbejde, forpligter os så meget mere.

Kilder:

Almskaug, Åge: Fra mitt liv i Sachsenhausen under andre verdenskrig. Lansers Forlag, Oslo 2012

Hammerich, Kai: Af mit livs drama. J. Frimodts Forlag, København 1960

Ryefelt, P. M. Wichmann: Nordens Frihed. Frihedsmuseets Venners Forlag, København 2007

Nordisk Folkeriksdag 2015

afholdes på Vega* i dagene 1. - 6. august

Som dere vet feirer vi i år 25-årsjubileum for Nordisk Folkeriksdag. Den aller første Folkeriksdagen ble avholdt på Vega i 1990. og samlet politikere og frivillige organisasjoner fra hele Norden, til sammen nesten 300 deltakere. Det finnes veldig mye skriftlig materiale fra denne Folkeriksdagen, og den er viet stor plass i boka "Folket sa NEI" av Dag Seierstad. Ei bok som kom ut i 2014, i forbindelse med 20-årsjubileet for nei-seieren i 1994. *Folkeriksdagen på Vega i 1990 ble en milepæl i kampen mot EU.*

Dag Seierstad skriver i nevnte bok om Vega og EU: "Vega kommune har ein heilt spesiell plass i forteljinga om motstanden mot norsk EF/EU-medlemskap. Oversynet over alt som hende på og omkring Vega, har vel ikkje nokon, men denne øykommunen står fram som eit symbol på sterke, men sårbare distriktssamfunn der både lokalpolitiske leiarar og folk flest

tydelig markerte EF-motstand. Slik var det i mange distriktskommunar, men når Vega langt på veg blei sett i samanheng med motstanden mot EF i Distrikts-Noreg, kjem det av at denne øykommunen både var ein arene, eit aktivistmiljø – og eit studieobjekt. Det som blei bygd opp på Vega i perioden 1989 – 1994, kvilte på dei same tre pilarane som heile EU-motstanden var tufta på:

***Kunnskap,
evne til alliansebygging og
grasrotaktivisme.***

Hovedtema for årets møte:

Hvordan kan Norden gå foran i en verdirevolusjon? Søkelys på vekst-økonomi, klima, folkestyre og fred.

Se program og praktiske opplysninger på hjemmesiden
fritnorden.dk/NF2015/vega.html

***) Vega kommune** ligger midt i Norge, rett utenfor Brønnøysund i Nordland fylke. Kommunen omfatter mer enn 6000 øyer, holmer og skjær, og har en av landets eldste bosettinger

EU-patentdomstol

Patentdomstolen skrider usikkert, men stædigt fremad

For et år siden var spørgsmålet om EU patentdomstolen et varmt emne i Danmark; Danmark havde hast med at ratificere, som en af de første lande. Men på EU plan skrider sagen kun langsomt frem, og i stor ubemærkethed.

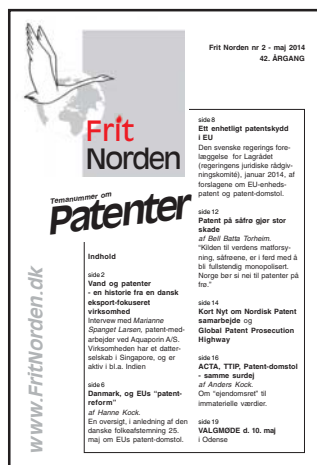
Der er foreløbig syv lande, der har ratificeret, men de præcise informationer er ikke lette at finde. Selv hjemmesiden eupatent.com skriver svævende (marts 2015) at i "*den sidste tid har adskillige kilder rapporteret at Luxembourg, som det seneste land har ratificeret*", se <http://www.eupatent.com/another-state-ratifies-the-upc/>

Store lande som Tyskland og Storbritannien afventer blandt andet, at procedurereglerne for domstolen er forhandlet på plads. Disse regler forhandles mellem teknokrater og lobbyister, uden for sædvanlige politiske rammer.

Vi kan altså forvente, at domstolen bliver af samme "over-

politiske" karakter som de ISDS tribunaler, der planlægges som en del af TTIP aftalen. Så der gås stille med dørene.

Se også linksamlingen om patentsagen på <http://fritnorden.dk/2014-2links.html>

Kolofon:

Dette nummer af
Frit Norden
er redigeret af Anders Kock
(ansv.)

Bladet udkommer primært på
netadressen
<http://www.FritNorden.dk>
og er fælles medlemsblad for
Frit Norden Danmark,
Fritt Norden Norge og
Fritt Norden Sverige

*Mangfoldiggørelse er tilladt med
tydelig kildeangivelse*

På hjemmesiden under
fanen 'KONTAKT' kan du

- melde dig ind i
foreningen
Frit Norden DK
- tilmelde dig vores
mail liste
- eller sende et
støttebidrag

Bank reg.nr. 1551
Konto nr. 317 7920

Gør noget for et

Frit Norden

Nærmere oplysninger hos
formændene:

Frit Norden Danmark

Jesper Morville
Christianshvilevej 3, 1. sal
DK-2920 Charlottenlund
JesperMorville@mail.dk

Fritt Norden Norge

Svein Lanser
Ravnkollbakken 2,
N-0971 Oslo
lansersvein@live.no

Fritt Norden Sverige

Gunilla Winberg
Bastugatan 37
S-11825 Stockholm
rigun@comhem.se